

Näytelmän synopsis

Jacobus Finno – suomalainen suurmies¹

Sisällysluettelo

I NÄYTÖS.....	2
1. KOHTAUS, KIRKKOHERRA KUTSUU JACOBUSTA KOULUUN, ISÄ VASTUSTAA	2
2. KOHTAUS, LÄHTÖ KOULUUN JA KOULUKORTEERIIN MYLLÄRIN TALOON AURAJOEN RANNALLE.....	2
3. KOHTAUS, NUORUUS. TAPAHTUU KATEDRAALIKOULUSSA 1557, JACOBUS SAA TEHTÄVÄN.....	2
4. KOHTAUS MYLLÄRIN TALOSSA AURAJOEN RANNASSA, JACOBUKSEN RIIMEJA PILKATAAN, JACOBUS JÄRKYTTYY, MARGARETA LOHDUTTAA, JACOBUS KOSII.....	3
5. KOHTAUS. VIHKIMINEN TUOMIOKIRKOSSA, FOLLINGIUS SERENOMIAMESTARINA	3
6. KOHTAUS. HÄÄPIDOT MYLLÄRIN SALISSA AURAJOEN RANNASSA.....	3
2. NÄYTÖS.....	3
7. KOHTAUS, VUOSI 1560 PIISPAN TYÖHUONE, KUSTAA VAASA ON KUOLLUT! AGNES ON SYNTY Y KAUPUNGISSA HIRTTÄJÄISET KERTTULINMÄELLÄ, LIEKIT LOIMUAVAT.....	3
8. KOHTAUS. SAMA PAIKKA, VUOSI 1563. FOLLINGIUS JA JACOBUS PÖYTIENSÄ TAKANA. EERIK XIV ON EROTTANUT FOLLINGIUKSEN, JOKA LÄHETTÄÄ FINNON SAKSAAN OPISKELEMAAN	4
9. KOHTAUS. VUODET 1563–1568. FINNO SAKSASSA, KUULUMISET VAIHDETAAN KIRJEITSE	4
10. KOHTAUS 1568. JACOBUS ON PALANNUT TURKUUN. SAA REHTORIN VIRAN	4
3. NÄYTÖS. KYMMENEN VUOTTA MYÖHEMMIN, ELOKUUSSA 1578.....	5
11. KOHTAUS. JACOBUS SAA KIRJEEN KUNINKAALTA. AGRICOLAN POIKA REHTORIKSI JACOBUKSEN SIJAA.....	5
12. KOHTAUS. KAKSI KUUKAUTTA MYÖHEMMIN, LOKAKUUSSA, JACOBUS MAARIAN KIRKKOHERRAKSI! JACOBUS ILOITSEE: SAAN SIIS KÄÄNTÄÄ!	5
13. KOHTAUS 1580. HENRIK SYNTYY, KÄÄNNÖSTYÖ ETENEE	5
14. KOHTAUS 1582. JACOBUS JA MARGARETA SAAVAT POJAN, KÄÄNNÖSTYÖ ON VALMIS!.....	6
15. KOHTAUS, LOPPUVUONNA 1583. FINNON KOTI, MARGARETA JA JACOBUS SEKÄ PINO KIRJOJA, JACOBUS PALAA REHTORIKSI	6
16. KOHTAUS. PARI VUOTTA MYÖHEMMIN. JACOBUS ISTUU TYÖPÖYTÄNSÄ ÄÄRESSÄ, PÄÄ KÄSIEN VARASSA. PALAUTE VIRSIKIRJASTA MASENTAA JA TULEVAISUUS HUOLETTAA, FINNON NIMI VIRSISSÄ VUOSISATOJENKIN JÄLKEEN TÄRKEÄÄ!	7
17. KOHTAUS, SAMA PÄIVÄ. PAPPILAN PIHAMAA, IHMISIÄ KERÄÄNTYY PAIKALLE VIRSILAUUTILAISUUTEEN. MARTINUS ENNUSTAA: FINNON VIRRET KAIKUVAT VIELÄ VUOSISATOJEN JÄLKEEN.....	8
18. KOHTAUS, VUOSI 1588. JACOBUS SAIRASVUOTEELLA. MARGARETA TULEE HUONEESEEN.	8

¹ Näytelmän käsikirjoitus: Irmeli Helin, muokkaus synopsismuotoon: Timo Leinonen

I NÄYTÖS

1. Kohtaus, kirkkoherra kutsuu Jacobusta kouluun, isä vastustaa

Eletään vuotta 1550. Jacobus on noin 10-vuotias. Kirkkoherra Andreas ehdottaa Jacobuksen isälle, Pietarille, että Jacobus lähtisi kouluun Turkuun. Kirkkoherra on huomannut pojan olevan hyvin lahjakas, nopea oppimaan ja innokas lukemaan. Hän opettaa myös kylän toisia poikia lukemaan.

Pietari vastustaa kiivaasti kirkkoherran ehdotusta. Miten maataloustyöt hoidetaan ilman Jacobusta? Ja sitten vielä nämä kaupungin houkutukset? Kirkkoherra sanoo sopineensa kaupungissa asuvan porvarin Henrik Myllärin kanssa siitä, että Jacobus saa asua heillä. Myllärin talo on lähellä koulua Tuomiokirkon takana. Hän vielä lupaa maksaa Jacobuksen elämisen sillä ehdolla, että Jacobus on ahkera eikä vetelehti kaupungilla.

Kirkkoherra vetoaa siihen, että Lutheruksen uusi oppi on tulossa Ruotsin kirkon opiksi. Sen tähden tarvitaan pappeja ja opettajia, sillä nyt koko kansa tulee opettaa lukemaan suomeksi. Jacobuksesta voi lisäksi tulla vallan piispa! Isää lohduttaa myös tieto siitä, että Lutheruksen oppien myötä myös pappien naimakielto on kumottu. Suvun jatkamiselle ei ole esteitä pappisuralla. Nyt isä lauhtuu ja hän tunnustaa huomanneensa, että Jacobus tarttuu kirjaan paljon hanakammin kuin talikoon.

2. kohtaus, lähtö kouluun ja koulukortteeriin Myllärin taloon Aurajoen rannalle

Kirkkoherra tulee noutamaan Jacobuksen ja vie hänet Henrik Myllärin talolle, jossa hänellä on nyt koulukortteeri. Myllärillä on Jacobuksen ikäinen tytär Margareta. Kirkkoherra kertoo, mitä kaikkea on odotettavissa koulussa, jonka rehtorina on Paavali Juusteen, joka on opiskellut Saksassa Lutheruksen oppeja. Piispana on Martti Skytte, joka suhtautuu myötämkielisesti uusiin oppeihin. Jacobus haaveilee vielä joskus kääntävänsä latinakielisiä tekstejä suomeksi Agricolan lailla. Hänellä on mukana siksi Agricolan ABC kirja! Kirkkoherra kertoo vielä, että liikkuu huhuja, että itse kuningas Kustaa Vaasa olisi tulossa Turkuun! Kunhan vain ei kukaan sytyttäisi silloin tulipaloa, niitä on ollut Turussa niin paljon.

3. kohtaus, nuoruus. Tapahtuu Katedraalikoulussa 1557, Jacobus saa tehtävän.

Rehtorina on nyt ruotsinmaalainen Petrus Follingius. Lähetti tuo kouluun viestin, että piispa Agricola on kuollut paluumatkalla Moskovasta. Kuningas on määrännyt, että Tuomiokirkossa on järjestettävä muistojuhla. Koululaistenkin on osallistuttava juhlaan ja laulettava kirkossa Te Deum

FiloCafe ilta 27.3.2024: FINNO TUTUKSI

Agricolan suomennoksen. Finno saa apuopettajan tehtävän. Toiset koululaiset vastustavat Finnon opetusta ja hänen tapaansa käyttää riimejä tyyliin: Ei siinä riimejä tarvita, Agricola oli paljon taitavampi! Jacobus loukkaantuu.

4. kohta [Myllärin talossa Aurajoen rannassa, Jacobuksen riimejä pilkataan, Jacobus järkyttyy, Margareta lohduttaa, Jacobus kosii](#)

Jacobus kertoo Margaretille Agricolan kuolemasta, muistojuhlusta ja siitä, että muut pilkkaisivat hänen riimityksiään. Margareta lohduttaa järkyttynyttä Jacobusta, joka tunnustaa rakkautensa häneen ja kosii. Margareta suostuu, jos vain hänen isänsä antaa suostumuksen.

5. kohta [Vihkiminen Tuomiokirkossa, Follingius seremoniamestarina](#)

Jacobuksen ja Margaretan häät 1558, vihkiminen Tuomiokirkossa, sitten siirtyminen juhlapaikkaan. (Lähde: Codex Westh, toim. Kaisa Häkkinen, s. 70 -). Seremonia alkaa kirkon ovelta.

Follingius on seremoniamestari mainiten puheessaan mm: ”Sillä niin kuin mies on vaimon pää, on Kristus miehen pää”.

6. kohta [Hääpidot Myllärin salissa Aurajoen rannassa](#)

Henrik Mylläri, Follingius ja Jacobus puhuvat Martinus laulaa. Hääväki jää juhlimaan.

2. NÄYTÖS

7. kohta [vuosi 1560 Piispan työhuone, Kustaa Vaasa on kuollut! Agnes on syntyy Kaupungissa hirttäjäiset Kerttulinmäellä, liekit loimuavat](#)

Follingius saa tiedon, että kuningas Kustaa Vaasa on kuollut ja hänen vanhin poikansa on kuninkaana Eerik XIV:nä. Follingius hermostuu, hän päättää lähteä heti Tukholmaan varmistaakseen, että saa jatkaa piispana. Hän uskoo, että Juhana herttua tukee häntä.

Jacobus vakuuttaa, että hän kyllä pystyy hoitamaan tehtävät Follingiuksen poissaolon aikana. Hän pyytää, että Follingiusta varmistamaan se, että hänet voidaan vihkiä papiksi, vaikka ei olekaan tarpeeksi vanha säädösten mukaan. Hänellä on jo lapsi, Agnes on syntynyt kaksi kuukautta sitten!

FiloCafe ilta 27.3.2024: FINNO TUTUKSI

Martinus tulee kertomaan, että Kerttulinmäellä hirtetään pian kirvesmurhaaja ja hevosvaras. Jacobus syventyy töihinsä, eikä houkutuksista huolimatta lähde seuraamaan hirttotapahtumaa. Myöhemmin hän huomaa, että kaupungilla liekit loimuttivat. Jacobus kauhistuu. ”Mikä tätä kaupunkia oikein vaivaa!” Hän rientää katsomaan, onko perhe turvassa.

8. kohtaus. Sama paikka, vuosi 1563. Follingius ja Jacobus pöytiensä takana. Eerik XIV on erottanut Follingiuksen, joka lähettää Finnon Saksaan opiskelemaan

Follingius saa tiedon, että kuningas Eerik XIV on erottanut hänet piispan virasta. Nyt hän lähettää Jacobuksen opiskelemaan Wittenbegiin heti ensimmäisellä laivalla ja ottaa selvää, missä Jacobus voi siellä asua ja kenen oppilaaksi hän voisi ryhtyä. Margareta hermostuu, Jacobus rauhoittelee ja lupaa kirjoittaa Saksasta heti perille tultuaan.

9. kohtaus. Vuodet 1563–1568. Finno Saksassa, kuulumiset vaihdetaan kirjeitse

Jacobus ja Margareta pitänyt nyt kirjeitse yhteyttä. Jacobus käy kuuntelemassa Philip Melanchtonin luentoja. Hänellä kasvaa halua kääntää saksankielisiä tekstejä suomeksi. Margareta kertoo vuorostaan, että taas Turussa on ollut suuri tulipalo, Juhana herttua muuttanut pois Turun linnasta, koska vaimo ei ole viihtynyt Turussa.

Kesäkuussa 1567 Jacobus kirjoittaa, että hän on muuttanut Rostockiin, koska ei löytänyt enää mitään opittavaa Wittenbergistä. Hän opiskelee nyt Rostockin yliopistossa. Hän on kuullut, että Juhana on vangituttanut veljensä Eerikin. Nyt hän pelkää, että Turussakin palataan paavin oppiin. Samalla hän toteaa, että hän voi palaa lähiaikoina, jos opiskelut eivät ala sujua paremmin. Seuraavana tammikuussa hän ilmoittaaakin jo, että on pian lähdössä Turkuun maistraatin tutkintoa suorittamatta.

10. kohtaus 1568. Jacobus on palannut Turkuun. Saa rehtorin viran

Paavali Juusten on nyt piispana. Ajat ovat levottomia. Juhana on kuninkaana ja Eerik vankina Turun linnassa, Katarina Jagellonica on puolalainen prinsessa, joka saisi ison perinnön Puolasta, jos Ruotsi palaisi paavin kirkon yhteyteen. Piispa Juusteen nimittää Jacobuksen Turun koulun rehtoriksi.

3. NÄYTÖS. Kymmenen vuotta myöhemmin, elokuussa 1578

11. kohtaus. Jacobus saa kirjeen kuninkaalta. Agricolan poika rehtoriksi Jacobuksen sijaan

Paavali Juusteen on kuollut. Uutta piispaa ei ole nimitetty. Jacobus sen sijaan on nimitetty 7 vuotta sitten elinikäiseksi Tuomiokapitulin jäseneksi. Nyt kuningas erottaa Jacobuksen rehtorin virasta ja nimittää tilalle Mikael Agricolan pojan, Christianus Agricolan. Jacobus on epätoivoinen ja kokee, että kaikki uudet opit ovat ihan turhuutta. Hän suunnittelee ryhtyvänsä, vaikka pyöveliksi tai haudankaivajaksi tai vaikka lähtevänsä merille.

Margareta rauhoittelee Jacobusta. Pariskunta suunnittelee tyttärensä naimakauppoja Plagman-sukua edustavan Hans Plagmanin kanssa. Samalla pariskunta huomaa, että kyllä heillä pitäisi olla poika.

12. kohtaus. Kaksi kuukautta myöhemmin, lokakuussa, Jacobus Maarian kirkkoherraksi!
Jacobus iloitsee: Saan siis kääntää!

Jacobus nimitetään Maarian seurakunnan kirkkoherraksi, tuomiokirkon rippivaltuutetuksi ja katedraalikoulun teologian opettajaksi. Näin hänen taloudellinen tilanteensäkin paranee. Kuningas vaatii samalla, että Jacobus sitoutuu kuninkaan uuden liturgian kannattajaksi ja kääntää joitakin hyödyllisiä kirjoja. Jacobus iloitsee: ”Saan siis kääntää!” Perhe ei kuitenkaan muuta Maariaan.

13. kohtaus 1580. Henrik syntyy, käännöstyö etenee

Jacobus pohtii, mitä uusi perheen jäsen vaikuttaa hänen käännöstyöhönsä. Hän suhtautuu intohimoisesti työhönsä:

Pitää oikein kuunnella, miten ihmiset puhuvat, millaisilla kirjaimilla sanoja voi kirjoittaa, että ihmiset tunnistavat ne, tietävät, mikä sana mikin on, ainakin jos osaavat samat asiat jo ulkoa. Siitä se kirjoitustaito paranee.

Kollegojen palautetta on joskus vaikeaa niellä:

Kun olen näyttänyt toisille papeille, mitä olen kirjoittanut ja kääntänyt, niin saan osakseni vain pilkkaa. Ei noin eikä noin! Kirjoittakoot itse paremmin, jos osaavat!

Työsuunnitelma on selvä:

FiloCafe ilta 27.3.2024: FINNO TUTUKSI

Aion tehdä virsikirjan, ensimmäisen suomalaisen. Kirjoitan siihen itse muitakin kuin häävирren ja matkamiehen virren, käännän ja muokkaan valmiita virsiä. Siitä se sitten syntyy. Rukouskirjankin teen. Sen teki jo Agricolakin, mutta hän teki kirjansa papeille, minä aion tehdä tavalliselle kansalle, kunhan se oppii lukemaan. Ja oppiihan se, kun kirjoitan niin yksinkertaisesti kuin osaan.

14. kohtaus 1582. Jacobus ja Margareta saavat pojan, käännöstyö on valmis!

Perheeseen on syntynyt jo toinen poika. Katovuodet ja sotilaiden pakko-otot ovat köyhdyttäneet Maarian seurakunnan mautilojen tuottoja ja näin papin palkkakin on vähentynyt.

Virsikirjan käännöstyö on valmistunut. Jacobus suunnittelee kirjanpainattamista Tukholmassa. Hän lähtee viemään kirjaa sinne itse. Sitä ennen hän esittelee työnsä tuloksia työtovereilleen. Johdannoksi Jacobus toteaa:

Virsi kirja on tärkein työni. Uskon, että siitä on kauan iloa. Se on kuitenkin ensimmäinen suomenkielinen virsikirja, Agricolahan kirjoitti jo rukouskirjan pappien käyttöön ja Paavali Juusten katekismuksen suomeksi. Agricolan ABC-kirjassakin on pari uskonkappaletta niin kuin katekismuksessa mutta ei enempää. Rukouskirjani on koko kansalle jokapäiväiseen käyttöön, ja katekismuskin on helpompi lukea kuin Juustenin. Tohtori Lutherushan niissä molemmissa taustalla on.

Jacobus selvittää yksityiskohtaisesti virsikirjaan tekemiseen ja kääntämiseen liittyviä perusteluja ja tavoitteita kollegoilleen. Perustelut on kirjattu hänen virsikirjansa esipuheeseen

Lopuksi Jacobus toteaa:

Katekismus on kesken, mutta yritän saada senkin mukaani. Se ei olisi ensimmäinen, Juustenhan teki jo omansa pari vuotta sitten. Eikä Agricola jostain syystä katekismukseen enempää tarttunut, vaikka se on uuden opin tärkein kirja.

15. kohtaus, loppuvuonna 1583. Finnon koti, Margareta ja Jacobus sekä pino kirjoja, Jacobus palaa rehtoriksi

Kirjat on nyt painettu. Agricolan poika on nimitetty piispaksi Viroon ja Jacobus nimitetty koulun dekaaniksi/rehtoriksi. Rippivaltuutetun tehtävät siirretty tuomiorovastille ja teologian opettaminen ei enää kuulu Jacobukselle. Nyt hän vastaa uusien pappien kouluttamisesta ollen edelleen Maarian seurakunnan kirkkoherra.

FiloCafe ilta 27.3.2024: FINNO TUTUKSI

16. kohtaus. Pari vuotta myöhemmin. Jacobus istuu työpöytänsä ääressä, pää käsien varassa. Palaute virsikirjasta masentaa ja tulevaisuus huolettaa, Finnon nimi virsissä vuosisatojenkin jälkeen tärkeää!

Jacobus tuskailee kirjojensa saamaa kritiikkiä:

Voi niitä irvileukoja. Jaksavat yhä vielä pilkata virsieni kieltä, vaikkei kukaan ole esittänyt mitään parempaakaan. Ja kirjat ovat levinneet koko Suomeen, kohta ei ole yhtään enää jäljellä. Miten ne virret voisivat niin huonoja olla, jos niitä kerran joka sunnuntai kirkoissa lauletaan ja opetellaan?

Ja edelleen:

On kuulemma ihan outoa lännen murretta. Minkä minä sille voin, että kirjoitan sitä kieltä, jota osaan. Viipurin murretta en osaisi panna paperille. Kirjoittakoot siellä omia kirjojaan, jos haluavat. Onhan heillä oma piispakin. Tai vaihtakoot venäjäksi!

Kulkutaudit pelottavat Jacobusta. Vaimolleen hän sanoo:

Toivottavasti saadaan vielä olla pitkään yhdessä. Pitää vain varoa tauteja, joita laivojen mukana tuodaan tänne saakka. Se hirveä rutto, musta surma, on kuulemma leviämässä Ruotsissa. Kunhan pysyttelisi kaukana Turusta. Poikien täytyy pysyä loitolla tartunnoista.

Jälkipolville Jacobus esittää toiveet:

Jos siis näiden virsien alla joskus lukisi edelleen "Jaakko Finno 1583", niin se riittäisi minulle ihan hyvin. Ja ehkä meillä on jälkeläisiäkin tässä maassa, vaikkei juuri nyt siltä näytäkään.

FiloCafe ilta 27.3.2024: FINNO TUTUKSI

17. kohta, sama päivä. Pappilan pihamaa, ihmisiä kerääntyy paikalle virsilaulutilaisuuteen.

Martinus ennustaa: Finnon virret kaikuvat vielä vuosisatojen jälkeen

Martinus toimii laulutilaisuuden johtajana ja esittää, että tilaisuus avataan Lutherin virrellä, jonka Jacobus on suomentanut nimellä *Meidhän linnam on Jumal taiuas*, eli *Jumala omppi linnamme*. Sen jälkeen lauletaan myös muita virsiä Jacobuksen virsikirjasta. Martinus innostaa ihmisiä laulamaan ja ennustaa perinteen jatkuvan vuosisatoja:

Näytetään, että ne ovat hyviä laulaa ja tärkeitä sanoiltaan. Voitte aina aloittaa, minkä virren haluatte, ja muut sitten yhtyvät siihen. Niin tämän pappilan pihamaalla tehdään vielä satojen vuosien päästäkin.

18. kohta, vuosi 1588. Jacobus sairastuu. Margareta tulee huoneeseen.

Hyvästien jälkeen Margareta lähtee itkien Jacobuksen sairastuon luota. Jacobus jää liikkumatta paikoilleen. Martinus tulee. Toteaa tilanteen. Jacobus on kuollut.